

III. RECENZII EXPOZIȚII

„EFECTUL PICASSO”.
EXPOZIȚIE DESFĂȘURATĂ LA MUZEUL
DE ARTĂ RECENTĂ, BUCUREȘTI,
27 SEPTEMBRIE 2023-22 IANUARIE 2024

“The Picasso Effect”
Exhibition Held at the Museum of Recent Art,
Bucharest, September 27th, 2023- January 22nd, 2024

Ioana-Cristina SPIRIDON (CIOCOIU)

ABSTRACT

The exhibition “The Picasso Effect”, held at the private art museum MARE, is part of an international celebration of 50 years from Pablo Picasso’s death, along with exhibitions held at other 42 worldwide museums, such as “The Echo of Picasso” in Malaga, “Diego Velázquez invites Pablo Picasso... and Carmen Calvo” at the House of Velázquez, “Picasso Sculptor. Matter and Body” at Guggenheim Museum from Bilbao, “Picasso: drawing to infinity” at Centre Pompidou. The relevance of the exhibition held in Bucharest resides mainly in: mapping Bucharest for international, acclaimed artists, highlighting the influence of the Spanish painter on Romanian art and engaging Romanian artists as conscious and active participants in the international contemporary art.

Key-words: Picasso, international, Bucharest, exhibition, influence, Romanian art

<https://doi.org/10.61789/rm.2024.14>

Contextul expoziției

Alături de Marchel Duchamp, Piet Mondrian și Kazimir Malevich, Pablo Picasso (1881-1973) a intrat în cărțile de istoria artei, creația sa lăsându-și amprenta asupra artei secolului XX. Împlinirea a 50 de ani de la moartea lui Pablo Picasso a fost celebrată la nivel mondial prin o serie de expoziții din care au făcut parte 42 de muzee ale lumii. „Ecolui lui Picasso” în Malaga, „Diego Velázquez îl invită pe Pablo Picasso... și Carmen Calvo” la Casa de Velázquez, „Picasso, sculptorul. Materie și corp” la Muzeul Guggenheim din Bilbao, „Picasso: desenând la infinit” la Centrul Pompidou, „Efectul Picasso” la Muzeul de Artă Recentă din București sunt doar câteva exemple. Firul comun care leagă toate aceste evenimente este influența covârșitoare exercitată de artist asupra producției artistice și asupra filosofiei artei secolului XX. Expoziția deschisă la București a prilejuit vizionarea a 46 lucrări din colecția Muzeului Pablo Picasso din Paris (litografii, desene și uleiuri), abordând principalele teme de creație ale artistului, precum și o selecție inedită de lucrări ale artiștilor români din perioada postbelică și contemporană, selecție pusă în dialog cu lucrările artistului spaniol.

Deschisă pe data de 27 septembrie 2023, expoziția a avut un impact substanțial atât asupra publicului consumator de artă, a profesioniștilor din domeniul artei, cât și asupra vieții culturale a capitalei, întrucât deși programată inițial până pe data de 8 ianuarie, a fost prelungită până pe 22 ianuarie. La mai bine de un an de la închiderea sa, încă resimțim „efectul Picasso” prin dorința și apetența pentru expoziții actuale prin tematică, inedite, reprezentative la nivel internațional și care să ofere publicului din București, și nu numai, accesul la lucrări ce au scris istoria artei. Evenimentul a reunit sub același acoperiș 46 de lucrări semnate de Pablo Picasso alături de 65 de lucrări semnate de 37 de artiști români¹.

Efortul expozițional a unit activitatea curatorului principal (Erwin Kessler), a co-curatorilor Carola Chișiu și Joanne Snrech, a conservatorilor, a specialiștilor în restaurare, a membrilor echipei administrative de transport, panotare, amenajare.

Concepută împreună cu Musée National Picasso-Paris, susținută de Ministerul Culturii și Primăria Municipiului București, dar sponsorizată și de companii de drept privat, expoziția „Efectul Picasso” și-a propus atât focalizarea țării noastre și a capitalei pe harta expozițiilor internaționale de prestigiu, cât și includerea artiștilor români în circuitul internațional artistic, ca participanți activi și conectați la practicile artistice internaționale.

¹ Conform site-ului oficial al expoziției, Efectul Picasso, accesat pe data de 09.06.2024

Fig. 1 – Catalogul expoziției „Picasso. Litografii și gravuri”, Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, octombrie 1968, București, imagine din expoziția „Efectul Picasso”, arhiva personală

Conceptul și discursul expozițional

Efectul Picasso prezintă ecoul operei și personalității lui Picasso asupra artei românești din anii 1960 până în prezent², declară Erwin Kessler, curatorul expoziției. De ce este ales acest reper temporal (anii '60) și care este rolul său în discursul expozițional?

În 1965, are loc ascensiunea la putere a lui Nicolae Ceaușescu (1965-1989), care, în tentativa de a se emancipa de imperialismul sovietic, urmărește crearea propriului cod ideologic și estetic ca stâlp de susținere a „comunismului național”. Astfel, imaginile realist-socialiste, cu oțelari, metalurgiști sau fabrici încep să fie treptat înlocuite cu o nouă formulă stilistică, bazată pe școala modernistă de la Paris din acești ani, cu Pablo Picasso în prim-plan. Nu întâmplător, în octombrie 1968 se deschide la București prima expoziție a artistului spaniol în România, o expoziție care, deși la vremea respectivă a cuprins doar gravuri (vezi fig.1), a influențat covârșitor memoria vizuală a artiștilor români din acel moment. Așa cum afirma și curatorul expoziției în textul de deschidere al acesteia, are loc o „răsturnare de situație dramatică”, artiștii raliindu-se unui nou motor de progres artistic. În *Cronometrul pictural* (1924), Maxy afirma: „(...) viitorul. Nu-l întrebați pe Picasso.”, în timp ce „Vladimir Zamfirescu, în 2020, proclama faptul că tocmai oracolul Picasso trebuie întrebat despre viitorul artei în secolul XXI”, lucru subliniat și în textul curatorial al expoziției.

Mențiunea lui Vladimir Zamfirescu nu este întâmplătoare, întrucât, pentru o mai bună înțelegere a expoziției „Efectul Picasso” era recomandată vizionarea acesteia de la ultimul etaj spre parter. Expusă solitar, pe ultimul palier, într-o zonă spațioasă dedicată contemplării și relaxării, ca un omagiu atât lui Pablo Picasso, cât și lui Zamfirescu, se afla lucrarea acestuia din urmă închinată nimănui altcuiva decât artistului spaniol (vezi fig.2). Cromatica,

² Ibidem

Fig. 2 – Vladimir Zamfirescu, Picasso, 2010, ulei pe pânză, 160 x 110 cm, colecția Muzeului Județean de Artă Prahova „Ion Ionescu-Quintus”, imagine din expoziția „Efectul Picasso”
Sursa: arhiva personală

costumația personajului, mina facială, toate duc cu gândul la perioada albastră a lui Pablo Picasso. Tot o referință la perioada albastră a artistului era și lucrarea de Paul Gherasim, inserată la al doilea etaj la clădirii. Practic, în paralel cu principalele lucrări ale lui Pablo Picasso erau expuse lucrări de artiști români, influențate de practica artistică a maestrului.

Artiștii români expuși au fost, în ordine alfabetică, următorii: Corneliu Baba, Horia Bernea, Ștefan Bertalan, Mircea Cantor, Eva Cerbu, Vali Chincișan, Darie Dup, Aniela Firon, Marin Gherasim, Ion Grigorescu, Vasile Gorduz, Dumitru Gorzo, Hortensia Mi Kafchin, Kádár Tibor, Kero Zen, Irlo, Victor Man, Tincuța Marin, M.H. Maxy, Florin Mitroi, Valeriu Mladin, Dragoș Morărescu, Nagy Albert, Mihai Olos, Ion Pacea, Radu Pandele, Neculai Păduraru, Pisica Pătrată, Constantin Piliuță, Silvia Radu, Alexandru Rădvan, Alma Redlinger, Wanda Sachelarie-Vladimirescu, Donald Simionoiu, Alexandru Țipoia, Vladimir Zamfirescu, Marian Zidaru. Lucrările, împrumutate fie direct de la artiști (în cazul artiștilor contemporani), fie din colecții private sau muzeale, au fost selectate cu precizie pentru a evidenția discursul curatorial. Fie că vorbim de naturile statice, de portretistica cubistă, de nudurile feminine sau tauromahie, fiecare temă principală a lui Pablo Picasso este oglindită și în lucrările artiștilor mai sus menționați, etalate strategic în spațiu. Privirile acestor artiști asupra lui Picasso sunt diverse: de la admirație la subminare, de la omagiu la critică, de la imitarea opțiunilor stilistice la reinterpretare.

Experiența vizitatorului

Comunicarea ideilor în cadrul acestei expoziții s-a concretizat atât prin selecția lucrărilor și panotarea lor strategică, cât și printr-un design expozițional simplu, dar de efect. Au lipsit elementele de scenografie, a căror absență a fost completată însă de tipologia variată a obiectelor expuse, de la lucrări de pictură, grafică până la sculpturi și obiecte din ceramică, reflectând atât complexitatea creatoare a lui Pablo Picasso, cât și

Fig. 3 – Copii în cadrul unui atelier de desen, imagine preluată de pe pagina de Facebook a MARE
Sursa: arhiva personală

interesul artiștilor români pentru medii tehnice variate. Culoarea pereților, un roz deschis, nu a fost nici ea aleasă întâmplător, amintind de perioada roz (1904-1906) din creația lui Picasso. Lucrările au fost prezentate cât mai simplu, fără rame sau design parietal, tocmai pentru a nu distra atenția de la relevanța lucrărilor în sine și pentru a putea urmări cât mai lejer discursul expozițional. Totodată, s-a remarcat o dublă dispunere a lucrărilor: atât din punctul de vedere al cronologiei scenei artistice locale (de la Maxy la Tincuța Marin), cât și din punct de vedere tematic.

Experiența vizitatorilor s-a materializat prin tururi ghidate, ateliere creative pentru copii pornind de la lucrările lui Picasso din expoziție (fig.3), la gratuități acordate unor categorii aparte de vizitatori. Comunitatea a fost angrenată în a măsura impactul expoziției asupra vieții culturale, respectiv a satisfacției vizitatorilor prin diverse strategii de marketing, precum votul publicului pentru cea mai admirată lucrare din expoziției, concursuri cu premii constând în bilete la expoziție etc. Totodată, a fost lansat un album bilingv al expoziției, care aduce explicații suplimentare și complexe asupra modului în care este percepută influența artistică a lui Pablo Picasso asupra artiștilor români, respectiv modul în care a interpretat și relaționat fiecare din artiștii mai sus menționați cu arta lui. Ca element excepțional, a fost creată în situ o pictură murală de artiștii stradali ai momentului, în linie cu tematica expoziției.

Ca evenimente conexe, expoziția a fost dublată de simpozionul „Picassoest. Uses and Abuses of Picasso in Eastern Europe 1945-1989”, desfășurat pe data de 5 ianuarie 2024, la Biblioteca Academiei Române³.

Am putea spune că experiența vizitatorului cu „Efectul Picasso” începea dinainte de momentul propriu-zis al vizitei, organizatorii apelând la un marketing intens, de la afișe stradale de mari dimensiuni, steaguri pe stâlpii

3 <https://curatorial.ro/arta/picassoest-uses-and-abuses-of-picasso-in-eastern-europe-1945-1989-simpozion-la-bucuresti/>, accesat pe data de 09.06.2024

Fig. 4 – Pablo Picasso, *Nud culcat și chitarist*, ulei pe pânză, 130 x 195 cm, imagine din expoziția „Efectul Picasso”

Sursa: arhiva personală

de iluminat, reclame pe autobuzele din oraș, numeroase interviuri la radio, intervenții în cadrul unor emisiuni TV la ore de maximă audiență, articole nenumărate în presa scrisă prin intermediul partenerilor media, reclame online etc. Asemenea unui produs comercial, expoziția a beneficiat de o largă publicitate atât în mediul online, cât și în spațiul public al orașului.

Reunind lucrări în valoare de 135 de milioane de euro, expoziția „Efectul Picasso” a fost vizitată de peste 50.000 de persoane⁴, în decurs de 4 luni.

Concluzii critice

Prin relevanța patrimoniului cultural pus în valoare, expoziția va rămâne mult timp o bornă în repertoriul expozițional al instituțiilor din România, dar și al publicului, avid după evenimente culturale actuale, conectate la scena internațională, relevante pentru preocupările cotidiene, dar și cu impact pentru generația actuală și viitoare.

Deși organizată de o instituție de drept privat, expoziția nu ar fi putut fi realizată fără sprijinul instituțiilor publice, de la Ministerul Culturii până la muzeele care au acceptat să împrumute lucrări pentru eveniment: Muzeul Național de Artă al României, Muzeul de Artă Bacău, Muzeul Brăilei „Carol I”, Muzeul Județean de Artă Prahova „Ion Ionescu-Quintus”, Muzeul Național Secuiesc Sfântu Gheorghe, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” din Tulcea, Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” din Râmnicu Vâlcea.

Expoziția a reușit să transpună principalul scop al instituției, acela de a

4 Informație preluată de pe Pagina de Facebook a MARE, accesibilă la link-ul <https://www.facebook.com/share/p/ESRmruMfqh4nZZN5/>, accesat pe data de 09.06.2024

Fig. 5 – Pablo Picasso, *Golful Cannes*, ulei pe pânză, 130 x 195 cm, imagine din expoziția „Efectul Picasso”

Sursa: arhiva personală

integra artiștii români în circuitul artistic internațional prin evenimente relevante. Totodată, a oferit publicului din România șansa de a admira lucrări de referință ale lui Pablo Picasso, precum „Nud culcat și chitarist” (vezi fig.4), „Femeie pe pernă”, „Prânz la iarbă verde (după Manet)”, „Golful Cannes” (vezi fig. 5) sau „Femeie așezată cu brațele încrucișate”, oferind senzația experienței unui city-break într-o capitală din vestul Europei, chiar la noi în oraș. Expunerea acestor lucrări permite deschiderea unor colaborări viitoare cu alte instituții de renume din afara țării, dar totodată influențează generația de azi, oferindu-le mai multe perspective, mai multă deschidere spre artă și transformând muzeul dintr-un cub rece într-un pol de atracție.

Dincolo de entuziasmul personal cu care am salutat această expoziție, nu aș putea închide prezenta recenzie fără a aduce câteva observații, care consider că ar fi făcut expoziția și mai atractivă.

În primul rând, textul curatorial sintetic ar fi putut fi extins sau completat cu intervenții punctuale asupra lucrărilor principale ale lui Pablo Picasso, dar și ale artiștilor români. Textele explicative asupra lucrărilor, dar și asupra conexiunilor dintre acestea, au lipsit cu desăvârșire și în absența unor idei de istoria și teoria artei sau a explicațiilor unui ghid, vizitatorul rămânea doar cu experiența vizuală.

În al doilea rând, în deschiderea expoziției, chiar de la intrare, erau afișați partenerii și sponsorii, dar mai puțin colecționarii, artiștii sau muzeele care au împrumutat lucrări. Cred că partea introductivă ar fi putut fi îmbunătățită din acest punct de vedere.

În al treilea rând, absența scenografiei s-a resimțit și, chiar dacă designul expoziției era menit să fie cât mai simplu pentru a nu distra atenția de la relevanța lucrărilor, cred că experiența vizitatorilor ar fi putut fi

îmbunătățită cu un photo corner sau cu inserția unor proiecții video cu și despre Picasso, cu artiștii români expuși vorbind despre Picasso etc. Totodată, conex subiectului scenografiei, este spațiul de expunere. Luând în considerare dimensiunile impresionante ale unor lucrări, puteau fi aduse mici ajustări ambientale, prin artificii de design care să creeze senzația unui spațiu mai larg și mai înalt.

Nu în ultimul rând, putem doar bănuși că din lipsă de spațiu nu au fost incluși în expunerea fizică anumiți artiști români relevanți pentru discursul curatorial (precum Nicolae Tonitza, Spiru Chintilă), dar cărora li s-a corectat această absență prin includerea unor referințe vizuale în catalogul expoziției.

În ciuda acestor mici minusuri, „efectul Picasso” se va resimți mult timp de aici înainte la nivel cultural național și va intra în istoria artei din România, așa cum a făcut-o expoziția dedicată lui Pablo Picasso din 1968.

Bibliografie

- Biemel, W. 1987. „Picasso. Încercare de interpretare a poliperspectivei”, în *Expunere și interpretare*, București: Ed. Univers
- Kessler, E., Snrech, J. 2023. *Efectul Picasso*. București: Ed. Vellant
- Secțiunea dedicată expoziției pe site-ul oficial al Muzeului de Artă Recentă: https://mare.ro/exhibition/picasso/?gad_source=1&gclid=CjoKCQjwpZWzBhCoARIsACvjWRN8g4BDIcPWWRAz9XUAdNPh_t3Fp_Os61JJXopM4SiGAz6rEU7psBwaAsG1EALw_wcB (9 iunie 2024)
- Pagina de Facebook a MARE: <https://www.facebook.com/MuzeulDeArtaRecenta> (9 iunie 2024)
- Ion, L. 2023, 29 decembrie. „Picassoest. Uses and Abuses of Picasso in Eastern Europe 1945-1989”, simpozion la București. <https://curatorial.ro/arta/picassoest-uses-and-abuses-of-picasso-in-eastern-europe-1945-1989-simpozion-la-bucuresti/> (9 iunie 2024)
- <https://www.mediafax.ro/cultura-media/expozitia-efectul-picasso-se-prelungeste-pana-in-22-ianuarie-2024-22210067>
- Cumpănașu, E., Kahnweiler, D., 1968. *Expoziția Picasso*. Litografii și gravuri. București: Muzeul de Artă al R.S.R.

Drd. Ioana-Cristina SPIRIDON (CIOCOIU)

*Istoric de artă,
evaluator de bunuri culturale mobile,
director-adjunct al Departamentului de Evaluare al casei
de licitații Artmark și asistent-curator al expozițiilor
Pavilionului Muzeal din cadrul Art Safari
ioana.spiridon@artsafari.ro*